

GLEDALIŠKA KRITIKA

Manifest generacije

Po motivih življenja in dela Karla Destovnika - Kajuha: Juriš; režiserka Živa Bizovičar, avtorski projekt, krstna uprizoritev, Mali oder **SLG** Celje, ogled premiere 9. oktobra

Petra Vidali

Sezona 2023/24 se je komaj začela, pa smo bili - v samo dveh gledališčih, **Slovenskem ljudskem gledališču Celje** in Mestnem gledališču Ptuj - trikrat v drugi svetovni vojni. Natančneje, trikrat smo bili v slovenskih gozdovih v narodnoosvobodilnem boju: v avtorskem projektu Pohorski bataljon v režiji Jerneja Lorencija, v predstavi Druga preteklost, ki jo je po dramatisaciji romana Vinka Möderndorferja režiral Luka Marcen, in v avtorskem projektu Juriš v režiji Žive Bizovičar. Pri vseh treh je bila partizanska zgodba del širšega konteksta. Pri Pohorskem bataljonu je bila na način dokumentarnega gledališča postavljena v okvir zgodbe o ekstremnih oblikah nacističnega nasilja na Štajerskem. V fikcijski (četudi na nekaterih realijah temelječi) Drugi preteklosti je bila sopostavitvev akterjev in perspektiv razvejena - partizanski boj je bil prizor na veliki freski nenehnih bojov in ideoloških polarizacij, prizor, ki se je podvajal od predvojnih do postosamosvojitvenih bitk. Predstava je, tako kot roman, na koncu uprizorila spravo. Sporočilo je bilo: bolj ko se zdi nemogoča, bolj ko se zdi umetna, bolj je nujna.

Avtorski projekt Juriš je bil naročen projekt ob Kajuhovem letu. Naročili so ga pripadnici povsem druge generacije, kot sta Möderndorferjeva ali Lorencijeva. Predstavnici generacije, ki je bila rojena po slovenski osamosvojitvi in ki več ne zna na pamet Kajuhovih pesmi, kot smo jih znali vsi, ki smo se šolali pred letom 1991. Generacije, ki je zamudila celo obosamosvojitveno odkrivanje pesništva z druge strani s Francetom Balantičem kot osrednjo figuro. Pravzaprav generacije, ki lahko v živo spremlja samo trajni "kulturni boj", ne da bi kot svetinjto negovala umetnost.

In kako se je Živa Bizovičar (rojena leta

1998, lani je zrežirala odlični in nagrajevan profesionalni debi Žene v testu) z ekipo pretežno enako mladih ustvarjalcev lotila Kajuha? Od začetka. Z datumi, fotografijami, pismi, dokumentiranimi izjavami sorodnikov, sopotnikov, raziskovalcev, in tudi pesmimi seveda. Za to generacijo prastare informacije so podane na stare tehnološke načine, z grafoskopom. Historično zgrešeno, transhistorično in uprizoritveno pa sijajno. In podane so s stalnim reklom, z arhaičnim uvodom v vsako repliko, ki izpostavlja razdaljo med izrečenim in izrekanjem: "So rekli ..." Kostumi niso arhivski, a so historično verjetni. Sugestivna prvoosebna naracija se izmenjuje z igranimi prizori.

Predvsem pa se cela zgodba o življenju in delu Karla Destovnika - Kajuha od rojstva do smrti izmenjuje z zgodbo o življenju in smrti Franceta Balantiča. Se pravi, predstava, ki je uradno "po motivih življenja in dela Karla Destovnika - Kajuha", je v enaki meri tudi predstava po motivih življenja in dela Franceta Balantiča. Snovalci so "uporabili" tudi možnost, da sta se v noči Balantičeve smrti, ob napadu XIV. divizije na domobransko postojanko v Grahovem 24. novembra 1943, pesnika znašla na različnih straneh iste bitke in da je Kajuh naredil vse, da bi se Balantič predal in torej domnevno preživel. A tudi ta sugestija je podana tako, da pušča resnico zgodovinsko sicer nepotrjenega, četudi v partizanskih virih nekajkrat omenjenega "dogodka" - odprto. Dva meseca za tem, 22. novembra 1944, je, star prav tako 21 let, umrl Kajuh. In potem? Potem pride ikonografski defile simbolov, blagovnih znamk in prelomnih trenutkov od konca vojne do danes. Mimogrede, tudi ta ima kakšno skupno točko s predstavo Druga preteklost, vsaj razglasitev Titove smrti iz ust Tomaža Terčka je očitno ena tistih točk, ki je uprizoritve-

ni pregledi zgodovine ne morejo pogrešati. A tudi tukaj so pomembni dogodki "z obeh strani" oziroma "za obe strani". So izbrisani in je Barbarin rov, je Tito in sta Edvard Kocbek in Boris Pahor s pričevanji o povojnih pobojih.

Ihtavi mimohod iz zvočnikov spremlja Predinov Praslovan. Ko poslušamo, kako "zakladi sveti iz pradavnine so prišli po stotih generacijah sposobnih gospodinji", vemo, kaj nam sporočajo. In potem? Potem ta generacija, ki mora živeti to, kar "smo zajebali", k nogam Kajuha in Balantiča, dveh mladih umrlih, dveh mladih umrlih umetnikov, samo še položi venec. Enega za oba.

Sporočilo je bilo v drugih oblikah že slišano in bi lahko bilo popreproščeno, naivno ali banalno, vendar ni, ker je podano uprizoritveno polno. To je predstava z energijo in z občutkom, z izjemnimi scenskimi in prostorskimi rešitvami, s spletnjem mreže ponavljajočih se uprizoritvenih detajlov in z odlično igro vseh igralcev - Lovra Zafreda kot Kajuha in Maria Dragojeviča kot Balantiča, čudovitih Mirande Trnjanin in Mojke Končar in prav umerjenih Damjana M. Trbovca in Jagode.

Juriš Žive Bizovičar s soustvarjalci je juriš na prazen kulturni boj, juriš na ideološko izkoriščanje, ki se dogaja na grobovih in ob rovih s pobitimi v vojni in po njej - in na ramenih mladih. Ne vemo, kakšno družbo bodo lahko ustvarjali ti mladi, za gledališče pa se nam ni treba bati.

Juriš na prazen boj, ki pritiska na mlade. Ne vemo, kakšno družbo bodo ustvarjali ti mladi, za gledališče pa se ni bati

Ustvarjalci uprizoritve

Avtorja koncepta **Živa Bizovičar**,
Nik Žnidaršič
Režiserka **Živa Bizovičar**
Dramaturg **Nik Žnidaršič**
Scenografka **Nika Curk**
Kostumografka **Nina Čehovin**
Avtor glasbe **Luka Ipavec**
Oblikovalec svetlobe **Bor Ravbar**
Lektorica **Živa Čebulj**
Svetovalki za govor iz okolice Cer-

knice **Ljuba Jenče**, **Ana Ule**
Šepetalka Simona Krošl

Igrajo
Jagoda
Damjan M. Trbovc
Lovro Zafred
Mojka Končar, k. g.
Miranda Trnjanin, k. g.
Mario Dragojevič, k. g.

Juriš Foto: Jaka Babnik